

Program wykładów nowej etyki

Edward Abramowski

1897/98

Spis treści

I. SOLIDARNOŚĆ.	3
II. WŁASNOŚĆ.	3
III. PAŃSTWO.	4
IV. ZBRODNIA I KARA.	5
V. GRZECH I CNOTA.	6
VI. SWOBODA ŻYCIA, PRACA.	7
VII. SZOWINIZM.	7

I. SOLIDARNOŚĆ.

Zadanie etyczne polega tutaj na rozbudzeniu potrzeby wspólności życiowej i na zwalczaniu wrogich jej czynników moralnych – egoizmu osobistego i rodzinnego. Zadanie to osiąga się za pomocą rozbudzenia uczuć braterstwa i drogą umysłowego kojarzenia „wspólności” z dobrobytem i szczęściem robotnika, oraz odwrotnie, egoistycznego trybu życia z jego nędzą i uciskiem doznawanym.

1. Fakty pokazujące, co robotnik zyskuje przez solidarność, jak podnosi się jego dobrobyt życiowy przez solidarność w walce z wyzyskiem i odwrotnie, jak wiele traci z powodu braku tej solidarności. Tu należą strajki zwyczajne, kiedy każdy ze strajkujących ma także swój osobisty interes na widoku.
2. Fakty pokazujące, co zyskuje robotnik, gdy ma za sobą bezinteresowną pomoc towarzyszy. Strajki i bojkoty bezinteresowne, upominające się tylko o naprawienie krzywdy jednego z towarzyszy, lub biorące w obronę robotników pokrzywdzonych w innym przedsiębiorstwie (jak np. strajk całego okręgu węglowego we Francji późn. 1894 r. z powodu wydalenia z kopalni kilkuset górników starych, jako niezdolnych do pracy), lub wspomagające strajk innego fachu (jak dokowy londyński, ostatni przy budowie wystawy paryskiej, jak bojkot piwny 1895 r.), a nawet innego kraju.
3. Co zyskuje robotnik przez pomoc wzajemną poza obrębem strajków; przedstawić wypadki z życia, w których komunizm robotniczy może mieć zastosowanie, jak wspólna opieka nad dziećmi pozostawionymi w domu, gdy rodzice wychodzą do pracy; wspólna opieka nad chorymi, nad wdowami i dziećmi sierocnymi, pomoc towarzyszy w razie utraty zarobku lub niezdolności do pracy, pomoc uwięzionym i ich rodzinom. Opowiadanie o robotniczych instytucjach wspólności, jakie wytworzyły się w zagranicznym ruchu socjalistycznym (gł. w Belgii i Holandii); należą tu wszelkie próby zrzeszenia gospodarstw rodzinnych w gospodarstwa wspólne stowarzyszonych itp. z wyłączeniem spółek wytwórczych, jako przeistaczających [się] zwykle w przedsiębiorstwa wyzysku niezrzeszonych przez zrzeszonych.
4. Zestawienie filantropii i wspólności; pokazać, jak pierwsza upokarza i psuje człowieka (domy podrzutków, ochrony, przytułki, jałmużna), jak druga natomiast podnosi i daje szczęście. Praktyczny wynik. Rozszerzenie się solidarności robotniczej nie tylko na wypadek strajków, lecz na całość życia, jako zwyczaj obowiązujący jednostkę pod naciskiem opinii klasowej, oraz bojkot filantropii prywatnej i państwowej; zastępowanie jej w życiu przez komunizm robotniczy.

II. WŁASNOŚĆ.

Zadanie etyczne polega na zwalczaniu w ludziach instynktów własności i wyzysku. Chodzi o wytworzenie silnego skojarzenia pomiędzy „własnością” a nieszczęściem ludzkim.

1. Opowiedzieć za pomocą przykładów i faktów z życia, jak majątek powstaje zawsze drogą krzywdy ludzkiej; jak utrzymanie się w prawach właściciela i zapobiegliwość geszefciarska wymaga zawsze samolubstwa i krzywdy innych; jak bogacić się można tylko gubiąc duszę swoją.
2. Czy jest coś takiego na świecie, co by człowiek mógł nazwać wytworem wyłącznie swojej pracy? Objąć na przykładach, jak według sprawiedliwości nie ma nic „me-go”, a wszystko „nasze”. Przywłaszczenie darów natury i narzędzi wytwarzania jako złodziejstwo.
3. Jak własność, będąc grabieżą, wymaga do wprowadzenia do stosunków ludzkich czynnika państwowego. (Gdzie jest własność, tam jest zawsze ucisk polityczny).
4. Jak własność tworzy nędzę i zbrodnie. Objąć na przykładach, dlaczego przy własności osobistej, chociażby najsprawiedliwiej podzielonej, nigdy wszyscy ludzie nie mogliby być posiadaczami; dlaczego zawsze muszą być wydziedziczeni i wyzyskiwani. Własność jako źródło wszelkiego zła na świecie: kradzieży, zabójstw, wojen itd.
5. Jakby wyglądał świat bez własności? Komunizm, który by każdemu człowiekowi przyznawał jego naturalne prawo do życia, tj. do swobodnego korzystania ze wszystkiego.

Praktyczny wynik. Bojkot własności, jako obowiązek robotników: a) nie pożyczanie na procent, b) nie upominanie się sądowe o długi; c) nie procesowanie się o spadek majątkowy; d) nie przyjmowanie roli pośrednika najmu; e) zaniechanie wszelkiego geszefciarstwa, udziału w spółkach wytwórczych itp.; f) zaniechanie wszelkiego wyzysku domowego, jak korzystanie z pracy żony, dzieci itd.

III. PAŃSTWO.

Zadanie etyczne: wyrugowanie tych wszystkich pojęć i czynników moralnych, potrzeb, które sprawiają, że państwo jest dla ludzi czymś potrzebnym i użytecznym prywatnie. Doprowadzenie do moralnej negacji państwa, jako państwa w ogóle. Rozbudzenie rewolucyjnej potrzeby bezpaństwowości we wszystkich stosunkach życia.

1. Państwo jako obrońca wyzysku. Polityka rządów względem robotników i kapitalistów w prawodawstwie, strajkach itp.
2. Państwo jako pośrednik w stosunkach prywatnych między ludźmi. Fakty mówiące, czym jest sprawiedliwość rządowa i jak wiele ludzie tracą, gdy używają pośrednictwa instytucji państwowych w swoich sporach prywatnych. Np. wyroki sądowe względem dzieci za kradzież popełnioną itp.

3. Państwo jako wykonawca użytecznych reform społecznych. Pokazać na przykładach takich, jak uwłaszczenie włościan, prawodawstwo fabryczne, kuratoria trzeźwości, jak sama reforma, w zasadzie dobra, psuje się i wypacza wskutek tego, że ją przeprowadza państwo.
4. Bezpaństwowe załatwienie spraw użyteczności publicznej przez inicjatywę prywatną i stowarzyszenia swobodne. Odpowiednie fakty z życia społeczeństw Anglii, Ameryki, Szwecji – swobodne szkoły i uniwersytety, stowarzyszenia higieniczne, walka z pijaństwem itp. Wykazać, jak doskonale życie ludzkie może obejść się bez państwa i co zyskuje na tym.
5. Wojsko potrzebne tylko klasom wyzyskującym. Wojsko jako narzędzie ucisku. Utożsamić czyny wojenne ze zwykłym zabójstwem. Opowiedzieć o takich faktach, jak np. zachowanie się Duchoborców, którzy rzucają broń podczas wojny.
6. Przysięga państwowa w wojsku, sądach itp. Dlaczego nie może zobowiązywać człowieka i nie powinna. Opowiedzieć fakty, które pokazują, jak zacołowanie przysięgi rządowej może doprowadzić ludzi do popełnienia zbrodni – żołnierz np., który musi strzelać do swoich braci, krewnych, przyjaciół, lub złożenie przysięgi stać się może zgubą dla jakiego człowieka, być przyczyną wyroku, zawsze niesprawiedliwego.
7. Małżeństwo jako pożycie dwojga ludzi psuje się przez to, że jest instytucją państwową. Zależność prawna żony od męża i dzieci od rodziców, wynikające stąd niesprawiedliwości i ucisk domowy. Tylko rodzinna swoboda, tj. nie uwzględniająca przywilejów i zależności w swoim łonie, może zapewnić człowiekowi szczęście. Prawa, które upośledzają kobietę i dzieci w rodzinie.

Wynik praktyczny. Bojkot państwa: a) nie posługiwanie się instytucjami sądowymi i policyjnymi w żadnych sprawach, załatwianie sporów osobistych przez polubowne sądy towarzyszy; b) bojkot inspektoratu fabrycznego; samodzielne załatwianie wszelkich spraw fabrycznych przez zbiorowy nacisk, wywierany na fabrykanta bojkotem lub strajkiem; c) odmawianie wszelkiej pomocy policji i sądom w sprawach kradzieży w ściganiu przestępców, w świadczeniu przed sądem i urzędami; d) nie zanoszenie żadnych skarg przed urzędy policyjne lub sądowe. Ogólne wytworzenie opinii klasowej, że między państwem a robotnikami nie powinno być nic wspólnego.

IV. ZBRODNIA I KARA.

Zadanie etyczne łączy się tutaj z poprzednim, ponieważ moralna siła państwa zasadza się tutaj w znacznej części na tym, że ludzie cenią je i potrzebują go, jako wykonawcy sprawiedliwości wobec przestępców, i uważają jego system karny za środek skuteczny w zwalczaniu zła. Dojść zatem trzeba do antytezy: że żaden przymus społeczno-państwowy nie

może ludzi uszlachetnić, ani też zła tamować, i że tak zwany wymiar sprawiedliwości jest zwyczajnym gwałtem nad jednostką ludzką.

1. Czy jest winny w znaczeniu prawnym i teologicznym? Objaśnić przykładami, jak przestępstwo wynika niezbędnie z warunków życia, wychowania, z ustroju społecznego, wreszcie z chorobliwego stanu duszy człowieka. Odpowiedzialności zatem być nie może.
2. Opowiedzieć, jak sądy oceniają przestępstwa, jaki jest wpływ kar i więzień na moralną stronę człowieka (więzienia jako szkoła występków).
3. Opowiedzieć fakty, w których przejawia się ludzka natura przestępców, zatem pokazać ich jako zdolnych do wyzwolenia się od zbrodni na innej drodze niż system karny.
4. Próby traktowania zbrodniarzy jako chorych (w Ameryce).
5. Czym zbrodnia zwalczy się? Jej zależność od ustroju społecznego i zanik w komunizmie.

V. GRZECH I CNOTA.

Zadanie etyczne: zwalczanie wszelkich pojęć dogmatycznych, katechizmowych o złym i dobrym, moralnym i niemoralnym. Postawienie natomiast, że jedyną cnotą i obowiązkiem jest **braterstwo** ludzi, jedynym grzechem krzywda ludzka, wszystko wolno robić, gdzie krzywdy nie ma; wszystko jest dobrem, gdzie jest wspólna przyjemność. Wyjaśnienie tej zasady na poszczególnych faktach, jak: a) **miłość**, zwalczanie katechizmowej moralności o miłości grzesznej; każda miłość szczerą powinna jednakowo wzbudzać szacunek, zarówno ślubna, jak nieślubna; zło w miłości zjawia się tylko wtedy, gdy jest krzywda czyjaś; przy uwodzeniu kobiety zhańbiona jest nie kobieta, lecz uwodziciel; b) **kłamstwo**, kiedy bywa dobrem, a kiedy złem; fakty, kiedy mówienie prawdy jest złem, gdy pociąga za sobą krzywdę ludzką. (Mówienie prawdy przy śledztwach policyjnych, przed majstrami itp.); obowiązek zatajenia prawdy lub skłamania, gdy ocala się człowieka; c) zwalczanie etyki **honoru**, opowiedzieć postępowanie Ateńczyków, u których za zhańbionego uważany był ten, kto wyrządził obelgę, nie zaś kto ją otrzymał. Głupota pojedynek. Etyka honoru wymaga najczęściej krzywdy ludzkiej, np. honor męża lub ojca, który mu nakazuje mścić na córce lub żonie; d) **prostyucja**, złem w prostytucji jest tylko ucisk i krzywda moralna kobiety, nic więcej. Opowiedzieć sprawę abolicjonizmu (agitacja za zniesieniem przymusowego zamykania prostytutek w domach rozpusty i opieki policyjnej nad nimi); zachowanie się socjalistów, którzy domagali się zniesienia domów rozpusty i zupełnej swobody dla prostytutek, zachowanie się partii burżuazyjnych i klerykalnych, które żądały zniesienia swobody prostytutek i obowiązkowego zamykania w domach dla przyzwoitości ulicy.

Opowiedzieć fakty ucisku, który znosi ta kategoria kobiet. Skąd ona powstaje. Traktowanie prostytutki jako człowieka pokrzywdzonego; branie jej strony przeciw policji.

VI. SWOBODA ŻYCIA. PRACA.

Zadanie etyczne: obudzić w człowieku potrzebę życiowej swobody, swobody od pracy; wykorzenić nałóg pracy i utylitaryzmu geszefciarskiego oraz pojęcia pracy jako obowiązku i celu życia; życie powinno być pojmowane jako zagadnienie szczęścia, praca zaś jako zła konieczność, od której ludzie powinni stopniowo wyswobadzać się.

1. Zwalczanie katechizmowego pojęcia o pracy jako obowiązku, o pracy jako takiej, która uszlachetnia człowieka. Biblijne kłamstwo, że praca zjawia się od początku, jako rozkaz Boga. Pierwotni ludzie mniej pracowali, niż dzisiaj, gdy żyli w komunach.
2. Jak praca wyniszcza człowieka umysłowo, fizycznie, moralnie. Wpływ pracy na dzieci. Przez nadmiar pracy ludzie tępieją i ogłupiają się, a z tego wynika ucisk, jaki dziś panuje. Dlaczego bogatym i rządzącym tak zależy na tym, aby ludzie pracowali jak najwięcej? Nad zapracowanymi ludźmi łatwo panować.
3. Kiedy człowiek oswobodzi się od jarzma pracy? Opowiedzieć w jaki sposób czyni to komunizm.
4. Co daje człowiekowi swoboda życia?

Wynik praktyczny. Wywalczenie godzin swobodnych jako najważniejszy interes; rozszerzenie życia w kierunku różnych potrzeb i przyjemności, poszukiwanie zabaw, natury, piękna, zajęć umysłowych.

VII. SZOWINIZM.

Zadanie etyczne: wykorzenienie instynktów nienawiści plemiennej lub religijnej; w każdym robotniku bez względu na religię i narodowość widzieć towarzysza.

1. Opowiedzieć, kto rozbudza takie nienawiści; jest to interes rządów i kapitalistów. Urządzenie przez rząd judenhec.
2. Międzynarodowa solidarność robotników. Opowiedzieć, że ona jedna tylko może zbawić świat.

Anarcho-Biblioteka
Teksty spod czarnej flagi

Edward Abramowski
Program wykładów nowej etyki
1897/98

<http://lewicowo.pl/program-wykladow-nowej-etyki/>

Powyższy tekst pierwotnie ukazał się w formie anonimowej i niezatytułowanej broszury, odbity w drukarni PPS w Londynie. Program ten zwany popularnie „Katechizmem”, zanim został sprowadzony do kraju, krążył w odpisach i na odbitce zrobionej na powielaczu i używany był jako program wykładów, głównie w środowisku tzw. kół etycznych, powstających z inicjatywy lub inspiracji Abramowskiego. Data napisania przypada prawdopodobnie na rok 1897/8. Tytuł „Program wykładów nowej etyki” został nadany przez Abramowskiego dopiero w 1917 roku. Po latach tekst wznowiono w: Edward Abramowski, „Pisma”, t. 1, Warszawa 1924 (drugie wydanie „Pism” w roku 1938). Przedruk za tym ostatnim źródłem, poprawiono pisownię wedle obecnych reguł. Na potrzeby Lewicowo.pl tekst przygotował Wojciech Goslar.

pl.anarchistlibraries.net